

Consumentenprijsindex

In de [persmededeling van 5 augustus 2003](#) heeft het CBS gemeld dat de uitkomsten over de periode juni 2002 tot en met juni 2003 niet correct zijn. Dientengevolge zijn de CPI-cijfers in deze publicatie niet correct.

Het [persbericht van 9 september 2003](#) bevat de gecorrigeerde cijfers voor de reeks voor alle huishoudens en voor de geharmoniseerde consumentenprijsindex.

Conjunctuurbericht

Centraal Bureau voor de Statistiek

januari 2003

- **Algemeen: positieve en negatieve signalen**
- **Economische groei 3e kwartaal 2002: 0,5%**
- **Aandelenkoersen: Damrak drie jaar negatief**

Algemeen

Begin dit jaar blijft het beeld van de conjunctuur somber en de vooruitzichten zijn nog in nevelen gehuld. Er zijn zowel enkele positieve als negatieve signalen. In januari dit jaar is de tweede raming van de economische groei in het derde kwartaal van 2002 hoger uitgekomen dan de eerste raming, maar het groeicijfer van 0,5% blijft relatief laag. De industrie heeft in november vrijwel evenveel geproduceerd als in november 2001. Het is voor het eerst sinds augustus 2001 dat de productie per werkdag niet lager ligt dan een jaar eerder. Het consumentenvertrouwen is weer terug bij af. Het bescheiden herstel in november en december vorig jaar is in januari volledig teniet gedaan. Ook de stemming bij de producenten is in januari verslechterd en ligt nu ongeveer op hetzelfde niveau als in het najaar van 2001. De consumptie van huishoudens is in november 0,5% groter dan dat in november 2001. De inflatie is in december niet gewijzigd ten opzichte van de maand ervoor. In de laatste twee maanden van 2002 is de inflatie uitgekomen op 3,2%. Dit is het laagste niveau sinds december 2000. De werkloosheid is in het vierde kwartaal licht gestegen ten opzichte van het derde kwartaal. Bij de uitvoer is in november opnieuw sprake van een waardeinstijging.

Economische groei

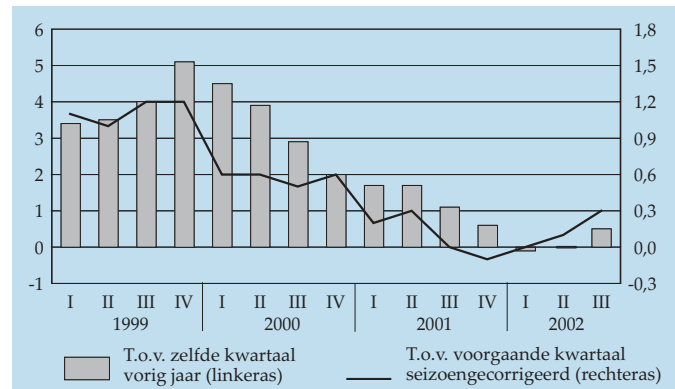
In het derde kwartaal is het volume van het bruto binnenlands product (BBP) 0,5% groter dan in hetzelfde kwartaal van 2001. Dit is 0,2 procentpunt hoger dan bij de eerste raming in november. De economische groei van een half procent is een lichte verbetering vergeleken met de nulgroei in het eerste half jaar. Dit komt voornamelijk door de aantrekkelijke productie bij de producenten van goederen. Het productievolume van de goederenproducenten is weliswaar met 0,1% marginaal hoger, maar in de eerste twee kwartalen lag het productievolume nog bijna 2% lager dan in dezelfde periode van 2001. Aan deze ontwikkeling heeft vooral de industrie bijgedragen. De niet-commerciële dienstverlening zoals de zorg en de overheid heeft met een toename van de productie met 2,6% ook in het derde kwartaal weer positief gescoord. De commerciële dienstverlening heeft een nulgroei gerealiseerd. De investeringen in vaste activa laten voor het zevende achtereenvolgende kwartaal een volumedaling zien. Het tempo van de teruggang neemt nog steeds toe. De consumptie van huishoudens (+1,1%) en van de overheid (+3,1%) leveren een positieve bijdrage aan de groei. Het volume van de uitvoer van goederen en diensten is na drie kwartalen met dalingen in het derde kwartaal stabiel gebleven. Het invoervolume is 1,4% kleiner.

Aandelenkoersen

Voor beleggers in Nederlandse aandelen is 2002 het slechtste beursjaar sinds de Tweede Wereldoorlog geweest. Het totale rendement op Nederlandse aandelen, waarin zowel het uitgekeerde dividend als het koersresultaat is verwerkt, bedroeg het afgelopen jaar -32,8%. Exclusief dividenduitkeringen zijn de koersen gemiddeld met 34,7% gedaald. Het totale verlies voor de beleggers in 2002 bedroeg 190 miljard euro. De koersdaling van de aandelen in 2002 betekent dat het Damrak voor de derde achtereenvolgende keer het jaar met verlies afsluit. In 2000 en 2001 daalde de CBS-herbeleggingsindex al met 2,1% respectievelijk 19,2%. De aandelen verloren de afgelopen drie jaar ongeveer de helft van hun waarde.

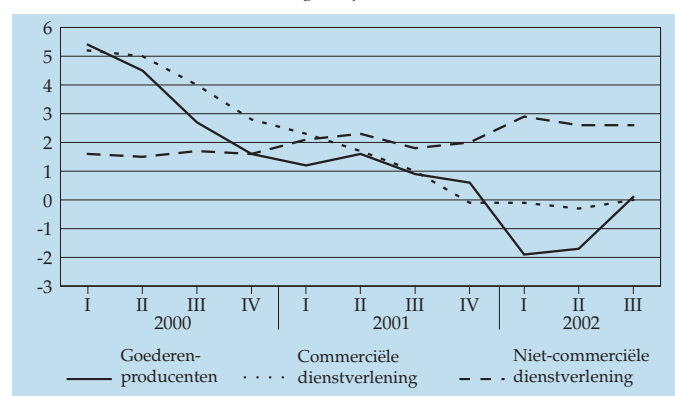
Bruto binnenlands product

Procentuele volumemutaties

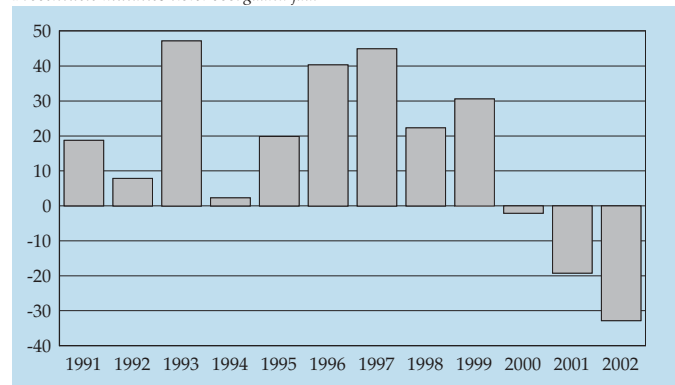
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)

Procentuele volumemutaties t.o.v. voorgaand jaar

CBS herbeleggingsindex, ultimo december

Procentuele mutaties t.o.v. voorgaand jaar

Kerngegevens recente ontwikkelingen

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1995/99	2000	2001	2002				2002			
	gemidd.			1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	sept.	okt.	nov.	dec.
Economische kernvariabelen (volume)											
Bruto binnenlands product	3,5	3,3	1,3	-0,1	0,0	0,5	-	-	-	-	-
Invoer goederen en diensten	7,1	10,6	1,9	-5,4	-2,5	-1,4	-	-	-	-	-
Consumptie	3,1	3,1	1,8	1,8	1,4	1,7	-	-	-	-	-
Overheid	1,9	1,9	3,1	3,3	2,7	3,1	-	-	-	-	-
Huishoudens nationaal	3,9	3,6	1,2	1,2	0,8	1,1	-	0,1	2,1	0,5	-
w.o. Huishoudens binnenland	-	3,6	1,0	1,1	0,8	0,9	-	0,0	2,2	0,5	-
w.v. Voedings- en genotmiddelen	-	1,3	-0,1	0,7	1,1	2,1	-	-0,5	3,9	1,5	-
Duurzame consumptiegoederen	-	5,8	-0,7	1,8	0,0	0,8	-	-0,9	3,9	-1,2	-
Overige goederen	-	1,2	1,8	0,6	2,2	0,8	-	-0,5	3,5	2,3	-
Diensten	-	3,9	2,0	1,0	0,7	0,7	-	0,7	0,4	0,5	-
Bruto investeringen in vaste activa	5,9	3,5	-0,8	-1,7	-3,5	-3,6	-	-	-	-	-
Bedrijven	6,3	2,5	-2,5	-3,1	-4,3	-4,6	-	-	-	-	-
Overheid	3,8	9,7	9,3	7,3	0,8	1,2	-	-	-	-	-
Uitvoer goederen en diensten	6,5	10,9	1,7	-4,7	-2,3	0,0	-	-	-	-	-
Productie (volume)											
Delfstoffenwinning	0,4	-2,5	5,8	-4,0	-2,7	6,8	-	10,1	38,5	-	-
Industrie	2,4	5,0	0,2	-2,9	-2,1	-0,3	-	-2,7	-1,1	0,1	-
Energie- en waterleidingbedrijven	-0,1	1,4	6,0	-1,6	-0,9	0,1	-	0,1	3,4	-	-
Bouwnijverheid	1,7	4,0	2,1	1,1	-1,3	-0,2	-	1,7	-	-	-
Prijzen											
Consumentenprijsindex	2,1	2,6	4,5	3,8	3,5	3,4	3,3	3,4	3,4	3,2	3,2
Productenprijzen industrie afzet	1,0	11,6	1,3	-3,7	-3,5	-0,1	-	1,1	3,2	2,5	-
Productenprijzen industrie verbruik	1,1	19,2	-0,1	-5,8	-5,0	-1,5	-	0,8	3,9	2,7	-
Aardolie, North Sea Brent (in \$ per barrel)	17,60	28,53	24,97	21,60	25,45	26,61	26,56	28,36	27,49	24,31	27,87
Goud (in euro per 1 gram fijn)	9,15	9,93	9,91	10,88	11,08	10,47	10,56	10,66	10,59	10,45	10,65
Caio-lonen											
Particuliere bedrijven	2,3	3,3	4,7	5,1	3,9	3,3	3,2	3,4	3,3	3,2	3,1
Overheid	2,0	3,0	4,5	5,0	4,4	5,2	4,0	5,2	3,6	4,0	4,4
Gesubsidieerde sector	1,6	3,1	5,2	6,1	5,1	3,5	4,3	4,1	4,3	4,3	4,2
Stemming 1) (in %)											
Productenvertrouwen industrie	3,2	6,8	-1,1	-2,4	-1,7	-0,6	-1,6	-0,3	-2,4	-0,6	-1,9
Consumentenvertrouwen	10,2	24,7	-0,9	-4,8	-17,3	-27,3	-31,8	-31,0	-33,1	-32,0	-30,4
Economisch klimaat	8,4	24,8	-24,8	-20,8	-34,1	-48,0	-53,7	-52,3	-55,9	-54,1	-50,8
Koopbereidheid	11,4	24,6	15,0	5,9	-6,1	-13,5	-17,3	-16,8	-17,8	-17,2	-16,8
Arbeidsmarkt											
Aantal banen van werknemers (x 1 000)	6 672	7 284	7 450	7 477	7 521	7 555	-	-	-	-	-
Arbeidsvolume werknemers	-	2,1	2,1	1,4	0,8	0,2	-	-	-	-	-
Aantal vacatures (x 1 000)	108	203	197	178	162	115	-	-	-	-	-
Geregistreerde werklozen 2) (x 1 000)	357	188	146	162	163	172	182	177	183	182	-
Aantal uren uitzendkrachten 6)	-	-2	-3	-9	-4	-	-	-	-	-	-
Uitgesproken faillissementen 3)	-6	13	27	27	18	25	-	28	32	8	-
Geld en krediet											
CBS-herbeleggingsindex 4)	31,6	-2,1	-19,2	5,2	-14,2	-31,0	7,9	-18,8	13,6	5,0	-9,5
Spaartegoeden	5,8	3,9	10,8	11,7	10,4	10,6	-	10,2	10,2	10,1	-
Verstrekt consumptief krediet	10,4	6,6	-3,8	-7,7	-0,1	2,4	-	7,8	4,7	3,0	-
Rente (in %)											
Daggeldrente	3,2	4,1	4,4	3,3	3,3	3,3	3,2	3,3	3,3	3,3	3,1
Rendement op staatsobligaties	5,3	5,3	4,8	4,9	5,0	4,5	4,2	4,2	4,3	4,2	4,0
Hypotheekrente	6,0	5,9	5,9	5,3	5,5	5,4	-	5,3	5,1	5,0	-
Eurozone 5)											
Bruto binnenlands product	-	3,5	1,5	0,3	0,6	0,8	-	-	-	-	-
Geharmoniseerde consumentenprijsindex	-	2,3	2,5	2,6	2,1	2,0	2,3	2,1	2,3	2,2	2,3
Consumentenvertrouwen 1)	-	1	-5	-10	-9	-10	-14	-9	-12	-14	-16
Productenvertrouwen industrie 1)	-	5	-7	-13	-10	-12	-10	-12	-10	-11	-9
Euro (in US\$)	-	0,92	0,90	0,88	0,92	0,98	1,00	0,98	0,98	1,00	1,02
Europese liquiditeitsmassa (M3)	-	4,8	8,3	5,3	6,3	7,0	-	6,9	6,7	-	-
Depositorente ECB (in %)	-	3,08	3,23	2,25	2,25	2,25	2,08	2,25	2,25	2,25	1,75

1) Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

2) Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand.

3) Bedrijven en instellingen exclusief eenmanszaken.

4) Mutaties t.o.v. voorgaande periode.

5) Bron: Eurostat.

6) Ingaande het Conjunctuurbericht van januari 2003 omvat de reeks uitzenduren tevens de uitzenduren van mensen in vaste dienst bij het uitzendbureau en gedetacheerden.

- = Gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

Producentenvertrouwen, gemiddelde dagproductie industrie en oordeel orderpositie (zie Focus)

Procentuele mutaties t.o.v. voorgaand jaar, tenzij anders aangegeven

	2002											2003
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.
Producentenvertrouwen (saldo van positieve en negatieve antwoorden)	-1,8	-1,6	-0,7	-2,0	-2,3	-2,9	1,5	-0,3	-2,4	-0,6	-1,9	-4,4
Productie industrie (volume)	-3,7	-1,7	-4,5	-1,5	-3,3	-4,0	-1,4	-2,7	-1,1	0,1	-	-
w.o.												
Voedings- en genotmiddelenindustrie	0,0	2,2	1,4	1,4	-6,0	-0,6	-0,4	1,9	0,2	0,6	-	-
Aardolie-, chemische en rubberindustrie	2,6	2,7	2,0	5,2	3,1	1,3	2,2	2,9	2,7	2,8	-	-
Metaalindustrie	-10,0	-6,3	-10,7	-6,5	-5,1	-7,9	-4,3	-5,9	-1,5	-0,5	-	-
Hout-, bouwmaterialen-, meubel- en overige industrie	-3,4	-3,0	-4,8	-4,0	-5,1	-4,8	-1,6	-4,4	-3,3	-1,3	-	-
Oordeel orderpositie (saldo van positieve en negatieve antwoorden)	-12	-14	-11	-13	-11	-12	-8	-11	-15	-12	-12	-15

Buitenlandse goederenhandel: groei uitvoer houdt aan

De export is in november 2002 voor de derde achtereenvolgende maand in waarde gestegen. De waarde van de uitgevoerde goederen (bijna 21 miljard euro) ligt 3% boven het niveau van november 2001. In november 2002 is voor bijna 18 miljard euro aan goederen ingevoerd; dat is 2% minder dan in november 2001. Het is de vijftiende opeenvolgende maand dat de invoerwaarde niet of nauwelijks stijgt. Overigens telde november 2002 één werkdag minder dan november 2001. Vooral bij de uitvoer van goederen is sprake van hogere prijzen. Het handelsoverschot in november bedraagt 3,1 miljard euro. De handelsbalans met de EU-landen laat een overschot zien van 5,7 miljard euro, met de niet EU-landen een tekort van 2,5 miljard euro.

Productie industrie: niet verder gedaald

De industrie heeft in november vorig jaar 0,1% meer geproduceerd dan in november 2001. Het is voor het eerst sinds augustus 2001 dat de productie per werkdag niet lager ligt dan een jaar eerder. Voor het bepalen van omslagen van een trend kan het beste worden gekeken naar seizoen gecorrigeerde cijfers. Vergeleken met oktober vorig jaar is de productie, na correctie voor seizoeninvloeden, in november met 3,2% gestegen. In september en oktober was nog sprake van productiedalingen ten opzichte van de vorige maand. Het is echter nog te vroeg om te spreken van een omslag. (zie Focus)

Producentenvertrouwen: opnieuw gedaald

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, is in januari met 2,5 punten gedaald tot -4,4. De belangrijkste oorzaken van het afnemende vertrouwen zijn de slechtere beoordeling van de orderpositie en de mindere verwachtingen over de bedrijvigheid in het eerste kwartaal van 2003. De ondernemers verwachten ook dat de werkgelegenheid in de industrie begin dit jaar verder zal inkrimpen. In de zakelijke dienstverlening hebben de ondernemers in het vierde kwartaal de omzet en de orders zien dalen. Ook hier staat de werkgelegenheid volgens de ondernemers in het eerste kwartaal 2003 onder druk.

Consumentenvertrouwen: terug bij af

Het consumentenvertrouwen is in januari met vier punten gedaald ten opzichte van december. Hiermee wordt het bescheiden herstel van het vertrouwen in november en december vorig jaar volledig teniet gedaan. In november en december 2002 lieten de seizoen gecorrigeerde cijfers voor het eerst sinds begin vorig jaar een stijging van het vertrouwen zien, van bij elkaar zeven punten. In januari zet dit herstel niet door en valt het vertrouwen met tien punten terug. Met name het oordeel van de consument over de economische toestand in Nederland is in januari veel negatiever dan in december. Vooral de verwachtingen voor de komende twaalf maanden zijn pessimistischer. Als rekening wordt gehouden met seizoeninvloeden is dit oordeel met 19 punten gedaald. Dit is de scherpste daling sinds oktober 1998, na het uitbreken van de Aziëcrisis. Ook over de economie in de afgelopen twaalf maanden is de consument beduidend minder goed te spreken dan een maand eerder. De koopbereidheid is in januari met zes punten gedaald, na correctie voor seizoen effecten. Vooral in de vos de consument erg dure decembermaand zijn de seizoeninvloeden relatief sterk. De koopbereidheid is gebaseerd op het oordeel over de financiële situatie van het eigen huishouden en

het doen van grote aankopen. Vooral over het doen van grote aankopen zijn consumenten in januari negatiever. In mindere mate zijn ze ook over de ontwikkelingen van hun financiën in de afgelopen tijd en over hun financiële toekomst somberder.

Consumptie: geringe groei

De consumptieve bestedingen door huishoudens laten nog steeds slechts een bescheiden groei zien. Het volume van de binnenlandse consumptie in november is maar 0,5% groter dan in dezelfde maand van 2001. Aan duurzame goederen is voor prijsverandering gecorrigeerd zelfs 1,2% minder uitgegeven dan een jaar eerder. Met uitzondering van consumentenelektronica en vervoermiddelen is aan alle artikelgroepen in deze categorie fors minder besteed. De bestedingen aan vervoermiddelen werden in de laatste maanden van 2002 positief beïnvloed door incidentele factoren. Met ingang van 1 januari 2003 zijn de regelingen die het gebruik van schone en zuinige auto's stimuleerden beëindigd. Daardoor was de verkoop van nieuwe personenauto's aan particulieren in de laatste maanden van 2002 fors aangetrokken.

Consumentenprijzen: inflatie 3,5% in 2002

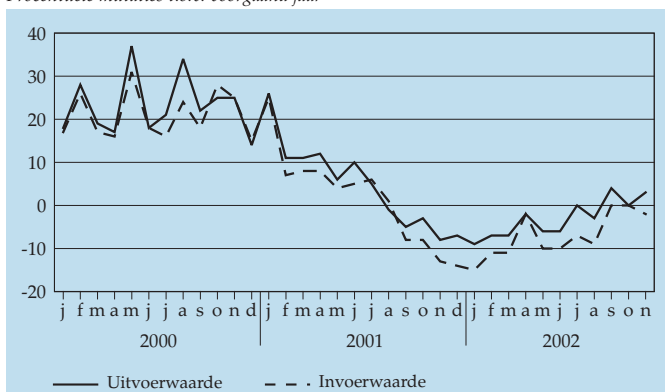
De inflatie in ons land is in december 2002 uitgekomen op 3,2%. Dat is even hoog als in november. Voor het jaar 2002 is de inflatie in Nederland daarmee uitgekomen op gemiddeld 3,5%. Sinds 1982 was de geldontwaarding alleen in 1991 (4,0%) en 2001 (4,5%) hoger. In 2001 was bijna 1%-punt van de inflatie het gevolg van overheidsmaatregelen. In januari van 2002 viel dit prijsverhogende effect weg. Daardoor daalde de inflatie met bijna 1%-punt, maar andere prijsontwikkelingen, vooral die van verse groenten en fruit, zorgden voor een stijging met 0,5%-punt. In januari van het afgelopen jaar bedroeg de inflatie 4,0%. Vervolgens daalde de inflatie vrij snel naar 3,3% in mei en bleef tot en met oktober schommelen tussen de 3,3% en 3,5%. Ondanks het feit dat de inflatie in 2002 lager lag dan in 2001, vonden toch veel meer mensen dat er juist in 2002 sprake was van sterke prijsstijgingen. Dit kan verband houden met de sterke prijsstijging van de dagelijkse boodschappen. De prijsontwikkeling van een aantal vaste lasten, waaronder woninghuur, lag daarentegen onder de gemiddelde prijsontwikkeling. Ook zal de invoering van de euro invloed gehad hebben op de inflatiebeleving van de mensen. De volgens de geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP) gemeten inflatie kwam afgelopen jaar in ons land gemiddeld uit op 3,9%. Hiermee bevindt Nederland zich onder de landen in de Eurozone met de hoogste inflatie. De inflatie in de Eurozone in zijn geheel kwam in 2002 gemiddeld uit op 2,2%. Binnen de Eurozone zijn de verschillen tussen de landen echter vrij groot. De laagste gemiddelde inflatie in 2002 is waargenomen in Duitsland (1,3%).

Werkloosheid: 24 duizend hoger in 2002

In het vierde kwartaal van 2002 komt de geregistreerde werkloosheid uit op 182 duizend. Na verwijdering van seizoen effecten komt het werkloosheidscijfer uit op 180 duizend. Dat is zesduizend hoger dan in het derde kwartaal. Vergeleken met het vierde kwartaal van 2001 is het aantal geregistreerde werklozen nu 47 duizend hoger. Dat komt overeen met een stijging van vierduizend per maand. Gemiddeld over heel 2002 was het aantal geregistreerde werklozen 170 duizend, 24 duizend meer dan in 2001. Tussen 2000 en 2001 daalde de werkloosheid nog met 42 duizend.

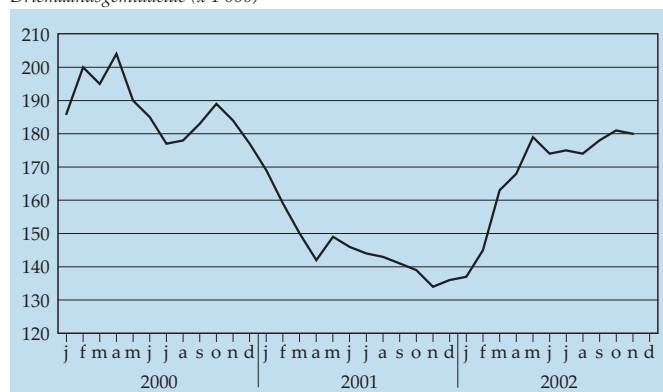
In- en uitvoer goederen (waarde)

Procentuele mutaties t.o.v. voorgaand jaar

Geregisteerde werkloosheid, seizoen gecorrigeerd

Driemaandsgemiddelde (x 1 000)

● Eventueel herstel productie industrie nog onduidelijk

In november 2002 ligt de gemiddelde dagproductie van de industrie 0,1% hoger dan een jaar eerder. Dit is goed nieuws, want hiermee is een einde gekomen aan een periode van dalingen die al sinds juli 2001 voortduurt. Het lijkt echter te vroeg om al van een omslagpunt te spreken. Hiervoor is een aantal aanwijzingen.

Allereerst is er sprake van een overloopeffect. Een overloopeffect doet zich voor als een indicator een jaar eerder relatief hoog of laag heeft gestaan. Zo'n situatie hebben we in 2001 meegemaakt na de terreuraanslagen van dinsdag 11 september. De productie zakte de maanden na de aanslagen in New York en Washington stevig in met gemiddeld bijna 4% ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder. Omdat de cijfers van 2002 met deze relatief lage productieniveaus worden vergeleken, lijkt dit eerder een technisch dan een reëel herstel. Ten opzichte van november 2000 is de gemiddelde dagproductie in november 2002 namelijk 3,1% lager.

Ook andere indicatoren die met de industrie samenhangen laten op dit moment nog geen duidelijk herstel zien. Eén van deze indicatoren is het producentenvertrouwen. In januari van dit jaar is het vertrouwen van de industriële ondernemers met 2,5 punten teruggelopen tot -4,4. Vooral de slechtere beoordeling van de orderpositie en de verwachting van de ondernemers dat de bedrijvigheid in het eerste kwartaal van 2003 zal afnemen zijn hier debet aan. Omdat het producentenvertrouwen voorloopt op de productie-index van de industrie, zou dit kunnen betekenen dat de bescheiden industriële productie-groei niet zal doorzetten.

Oordeel over orderpositie blijft negatief

Een andere indicator is het oordeel van de industriële ondernemers over hun orderpositie. Het saldo van de ondernemers die hun orderpositie als groot beschouwen minus de ondernemers die hun orderpositie als klein beschouwen is met -15 nog steeds zeer negatief. Het beeld van de laatste zeven jaar laat zien dat als de orderpositie gaat dalen, de productie-index binnen enkele maanden volgt.

Chemie als indicator

Er zijn ook andere signalen. De aardolie-, chemische en rubberindustrie is daar een voorbeeld van. De trend van de chemische productie is sinds september 2002 omgebogen. Gemiddeld loopt de trend, gebaseerd op een 12-maands voortschrijdend gemiddelde, voor op de productie van de gehele industrie. De chemische industrie is een anker gebleken voor de totale industrie met een bijna onafgebroken positieve groei van de productie sinds april 1999. Alleen oktober en november 2001 lieten een kleine krimp zien van respectievelijk -0,4% en -1,1%. De chemische industrie heeft een aandeel van ruim 20% in de totale industrie.

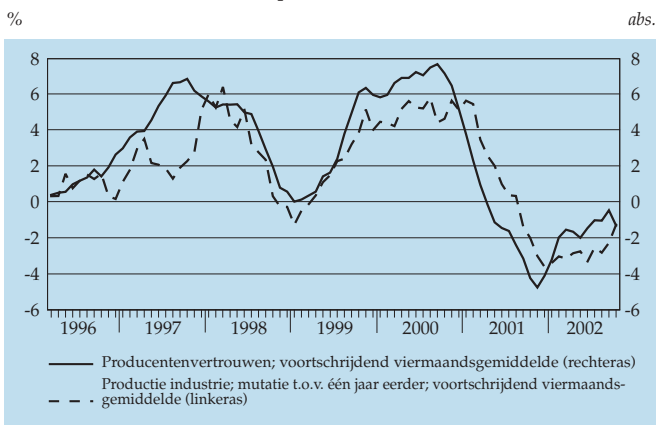
Oorlog

Er zijn ook nog externe factoren waarvan niemand weet of en zo ja, wanneer die zich zullen manifesteren. Een voorbeeld hiervan is een dreigende oorlog in Irak. De cijfers van twaalf jaar geleden lieten zien dat de Golfoorlog een flinke deuk in het producentenvertrouwen heeft veroorzaakt. Volgens bovenstaande analyse van het verband tussen dit vertrouwen en de productie van de industrie zou dit vervolgens kunnen leiden tot een dalende productie.

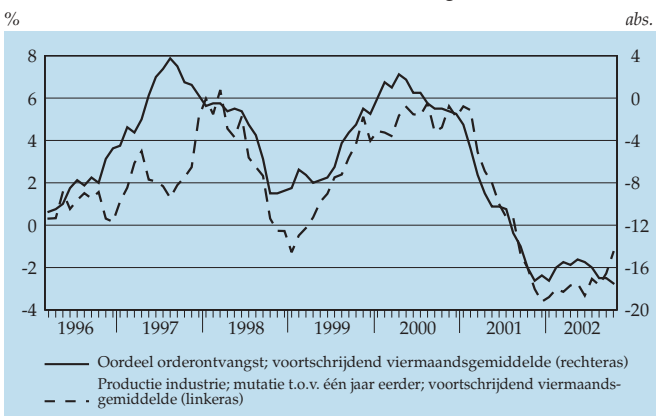
Concluderend

Ondanks een enkel lichtpunt is het nog veel te vroeg om van een omslag in de industriële productie te kunnen spreken.

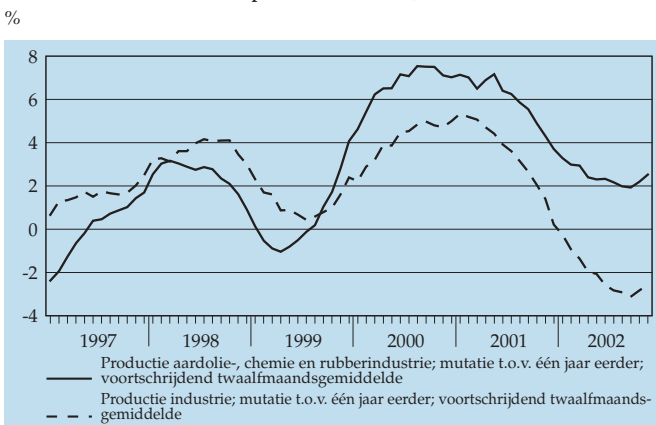
Productie industrie (volume) en producentenvertrouwen

Productie industrie (volume) en oordeel orderontvangst

Productie totale industrie en productie aardolie-, chemie en rubberindustrie

Producentenvertrouwen en toegevoegde waarde industrie rond de Golfoorlog

